

Dr hab. Ewa Skrzetuska, profesor nadzwyczajny SGGW,
Instytut Nauk Społecznych i Pedagogiki,
Wydział Socjologii i Pedagogiki,
Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Moniki Gumulak pt.

***Diagnoza i terapia dzieci z zaburzeniami przetwarzania sensorycznego –
perspektywa wyjścia poza trajektorię bezsilności***

napisanej pod kierunkiem dr hab. Agnieszki Weiner, prof. AWSB

Wstęp

Przedstawiona praca jest bardzo obszerna i wieloczęściowa. Poprzedzona została wstępem, składa się z dziewięciu rozdziałów. Można wyodrębnić w niej część literaturową (rozdziały 1 – 3) oraz część badawczą (rozdziały 4 – 8, do strony 314). Potem następuje podsumowanie, zakończenie i dość obszerna bibliografia (s. do 338 – 347) zawierająca wiele pozycji polskich i obcojęzycznych, są wśród nich pozycje bardzo aktualne. Obok wykazu tabel, wykresów i rysunków, praca zawiera bardzo obszerny aneks (od strony 360). W aneksie są 24 załączniki z narzędziami badawczymi, tabelami z wynikami surowymi oraz wykorzystane kwestionariusze ankiet (od strony 427).

Ocena merytorycznej strony pracy

Przyjęty tytuł pracy odpowiada wskazanemu w jej treści sposobowi rozumienia przez Autorkę systemowego podejścia do zagadnień zaburzeń przetwarzania sensorycznego. W tytule uwypuklono problem diagnozowania i podejmowania działań terapeutycznych, ale też ważne jest zamieszczenie w nim przebiegu postępowania i wyodrębniania się poszczególnych etapów realizacji tego działania opisanego tu jako „wyjście poza trajektorię bezsilności”. Tytuł poprawnie opisuje zawartość przedstawionej pracy.

Część literaturowa

Przeglądowi literatury poświęcono trzy pierwsze rozdziały (od 8 – 66 strony). W pierwszym omówiono zjawisko integracji sensorycznej i jego zaburzenia w oparciu o klasyczną koncepcję Anne Jean Ayres oraz jej kontynuatorów. Autorka dobrała właściwie

literaturę i odwołała się do najnowszych ustaleń w tym temacie. Wyjaśniła podstawowe pojęcia, główne teorie oraz ustalenia dotyczące wskaźników zaburzeń. Ten rozdział jest najbardziej uporządkowany i wyczerpujący omawianą problematykę.

W drugim rozdziale zarysowano postępowanie diagnostyczne i terapeutyczne opierając się głównie na literaturze polskiej, obowiązki terapeuty w odniesieniu do wspierania dziecka i jego rodziny omówiono w oparciu o jedną pozycję Marty Wiśniewskiej.

Trzeci rozdział został przeznaczony na omówienie sytuacji dziecka z zaburzeniami integracji sensorycznej w warunkach przedszkolnych, postępowania nauczyciela przedszkola wobec dzieci z takimi problemami oraz współpracy z rodzicami w organizacji działania terapeutycznego. Niezbyt szeroko omówiono wiedzę i kompetencje nauczyciela przedszkola. Nieco więcej uwagi poświęcono systemowi wsparcia uzyskiwanego przez dziecko i jego rodzinę w diagnozowaniu i przezwyciężaniu tego typu trudności. Autorka wskazuje jego ograniczenia. Tu również skoncentrowano się na przeglądzie polskiej, niezbyt szerokiej literatury.

Część literaturowa została w zasadzie poprawnie skonstruowana, na zakończenie dokonana została próba syntezy w postaci wyodrębnienia trzech bloków tematycznych będących podstawą organizacji i interpretacji badań własnych.

Część badawcza

Zebrany materiał badawczy i jego analiza pokazuje interdyscyplinarne podejście do przedstawianego zagadnienia i wielostronne podejście badawcze. Opis badań zawiera się w rozdziałach od czwartego do ósmego, a w rozdziale dziewiątym zawarto podsumowanie badań oraz model teoretyczny rozwiązania zagadnienia diagnozy i pomocy dziecku, nauczycielom i rodzicom w sytuacji pojawiającego się zjawiska nieprawidłowego przetwarzania sensorycznego u dzieci w wieku przedszkolnym. Pokróćce omówię poszczególne rozdziały. Rozdział czwarty zawiera bardzo dokładnie opisane podstawy metodologiczne przeprowadzonych badań. Ustalono poprawnie przedmiot i cele badań. Wyodrębniono cztery bloki problemów badawczych związanych z klinicznym obrazem funkcjonowania sensoryczno – motorycznego dziecka, wiedzą i opiniami nauczycieli na ten temat oraz doświadczeniami rodziców. Ostatni blok był próbą powiązania i przedstawienia systemowych zależności między tymi blokami. Problemy sformułowane w każdym z tych obszarów nie budzą wątpliwości, są zwarte i zrozumiałe (w każdym przedstawiono problemy główne i szczegółowe). Powiązano z nimi hipotezy robocze oraz właściwie opisano zmienne i wskaźniki. Sposób przedstawienia jest logiczny i przejrzysty, dane są powiązane ze sobą w postaci tabel. Wskazano wykorzystane

metody, techniki i narzędzia badawcze. Teren badań oraz charakterystyka badanych zostały poprawnie opisane, wyniki szczegółowo zostały przedstawione w tabelach i na wykresach. Rozdział piąty w sposób precyzyjny opisuje obserwację kliniczną funkcjonowania sensorycznego całej 12 osobowej grupy badanych dzieci. Wyniki badania początkowego porównano z drugim pomiarem, zaobserwowano zmiany w różnych obszarach, niekiedy są one istotne statystycznie (wykorzystano poprawnie dobrane testy analizy statystycznej). Wiedzę i kompetencje nauczycieli, zebrane w wyniku ankiet skierowanych do nauczycieli (przebadano 100 osób) opisano i zanalizowano w rozdziale 6. Stwierdzono, że identyfikacja trudności jest dokonywana przez nauczycieli w stopniu wystarczającym, natomiast kompetencje i wiedza specjalistyczna jest niewielka, co utrudnia zrozumienie problemu i podjęcie właściwych działań. Zdiagnozowano również związek tych czynników ze środowiskiem i danymi osobowymi badanych respondentów. W rozdziale siódmym przedstawiono analizę diagnozy i terapii w zakresie 4 profili sensorycznych na podstawie wielokrotnego studium przypadku. Opisano diagnozy początkowe i końcowe oraz ankiety wstępne i końcowe przeprowadzone z rodzicami. Wyniki postępowania terapeutycznego oraz zmiany obserwowane przez rodziców przedstawiono na wykresach. Rozdział 8 zawiera analizę narracji 12 wywiadów z rodzicami dzieci poddanych badaniom, w których przedstawiali oni swoje doświadczenia związane z funkcjonowaniem dziecka w domu i przedszkolu. W rozdziale 9 Autorka rekonstruuje powstanie trajektorii bezsilności, w której wyodrębnia 6 elementów. Ostatni to element relacyjny, sprzyjający organizowaniu pomocy dla dziecka i jego rodziców. Na tej bazie Autorka tworzy model teoretyczny, w którym podkreśla konieczność wyjścia poza trajektorię bezsilności poprzez współpracę przedszkola i rodziców zarówno w diagnozowaniu, jak i interwencji terapeutycznej. Należy podkreślić, że ukazane w pracy podejście systemowe do problemów rozwojowych dziecka w okresie przedszkolnym, często postulowane w literaturze, rzadko jest realizowane w praktyce pedagogicznej. Taki dokładny opis postępowania, jaki został przedstawiony w oparciu o szczegółowe badania, może przyczynić się do upowszechnienia wiedzy o przebiegu i głównych elementach działania pedagogicznego w sytuacji zaburzeń przetwarzania sensorycznego. Autorka proponuje cykliczne szkolenia nauczycieli w tym zakresie, prowadzenie przesiewowych badań zaburzeń integracji sensorycznej, rozszerzenia pomocy specjalistycznej i włączenia rodziców w ten proces. Te postulaty są w pełni uzasadnione i stanowią logiczny wniosek z przeprowadzonych badań.

Poza pozytywną oceną logicznego układu pracy, wysokim poziomem metodologicznym przeprowadzonych badań oraz celowością wynikających z niej konkluzji, trzeba też wskazać pewne usterki pracy. Dotyczą one wielokrotnego powracania i powtarzania podobnych treści, ograniczonej literatury w zakresie współpracy przedszkola i rodziny. W podsumowaniu i zakończeniu pracy brakuje odniesienia się do ustaleń innych badaczy, choć wspomina się o nich przy opisie wyników. Odnośnie technicznej strony pracy - tekst zawiera dużo błędów literowych (zwłaszcza w zapisanych wywiadach), pomyłek językowych oraz szereg niedokładności w przypisach i bibliografii. Nie ujmują one nic z merytorycznej jakości pracy, ale w przygotowaniu do publikacji wymagają szczególnej staranności i uwagi.

Konkluzja

Rozprawa doktorska mgr Moniki Gumulak zawiera omówienie teoretyczne problemu i przedstawienie szeregu badań własnych. Badania stanowiące rdzeń tej rozprawy usytuowane są na styku pedagogiki specjalnej i psychologii klinicznej, z lekkim przesunięciem w stronę psychologii. Wyniki zostały zilustrowane w postaci tabel i wykresów, dokonano szeregu obliczeń statystycznych. Wnioski są uzasadnione, wynikające z całości rozważań. Poruszane zagadnienia są słabo rozpoznane na gruncie pedagogiki i przedstawienie ich wypełnia w dużym stopniu te braki. Rozprawa spełnia wymagania określone ustawowo, a ponieważ zawiera ustalenia znaczące dla pedagogiki specjalnej, rekomenduję dopuszczenie mgr Moniki Gumulak do dalszych etapów przewidzianych dla realizacji doktoratów z nauk społecznych w zakresie pedagogiki.

Warszawa 22.05.2026

